

Pomníky a památníky holokaustu v České republice

Specializovaná veřejná databáze (S)

Technická dokumentace

Projekt: Zachování paměti. Poválečná reflexe holokaustu v pomníkové tvorbě a výtvarném umění

Identifikační kód projektu: DH23P03OVV014

Příjemce-koordinátor: Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i.

Příjemce: Národní památkový ústav

Hlavní řešitel: PhDr. Eva Janáčková, Ph.D.

Autoři databáze: PhDr. Eva Janáčková, Ph.D., Mgr. Marek Jandák, Ph.D.

Obsah

I. Základní údaje	3
II. Cíle výsledku	4
III. Architektura údajů	6
IV. Práce s údaji	19
V. Použité softwarové nástroje	20
VI. Prokázání novosti a unikátnosti specializované veřejné databáze	22

I. Základní údaje

Programování, design:

Peter Heider

Dokumentace:

Věra Brožová

Nikola Bulková

David Čech

Eliška Draslarová

Zuzana Duchková

Dita Dvořáková

Jakub Hauser

Aleš Homola

Fred Chvátal

Eva Janáčková

Marek Jandák

Alena Jindrová

Miroslava Jouzová

Eva Kalousová

Jan Kindermann

Lubor Lacina

Alžběta Langová

Marek Lauer mann

Jana Lochmanová

Anna Míšková

Josef Münzberger

Jana Oberreiterová

Daniel Polakovič

Vendula Prostředníková

Eliška Přeborovská

Adam Ropek

Renáta Růžičková

Sára Řihošková

Lucie Schwarzová

Blanka Soukupová

Iva Steinová

Lukáš Svoboda

Markéta Svobodová

Vilém Škuta

Vlasta Šrámková

Petra Šternová

Zbyněk Tarant

Tereza Veselá

Irena Veverková

Jan Vladař

Petra Vladařová

Přepis hebrejských textů:

Eva Janáčková

Petra Vladařová

Editace a zpřesňování záznamů:

Eva Janáčková

Marek Jandák

Jazyková korektura:

Jakub Bachtík

Marek Jandák

Překlad:

Ondřej Bjalkovski

Lucie Kellnerová

Dedikace:

Specializovaná veřejná databáze vznikla v rámci projektu *Zachování paměti. Poválečná reflexe holokaustu v pomníkové tvorbě a výtvarném umění*, č. DH23P03OVV014, financovaného z programu NAKI III Ministerstva kultury České republiky (2023–2027).

II. Cíle výsledku

Specializovaná veřejná databáze dokumentuje kolektivní pomníky a památníky holokaustu, jež definuje jako objekty, které připomínají Židy nebo Romy jako kolektiv, skupinu, část populace nebo větší rodinnou jednotku (minimálně čtyři odlišná příjmení), jež se staly oběťmi nacistické perzekuce, nebo které jsou věnovány přinejmenším stejně velké skupině zachráněných osob či jejich zachráncům. Tato definice zahrnuje i pietní místa, která jsou dedikována obětem fašismu, nacismu, druhé světové války či okupace, protože z hlediska výběru zkoumaných objektů je rozhodující identita připomínaných obětí holokaustu, a nikoliv doprovodné nápisy. Zohledňujeme přitom také vnímání těchto pomníků a památníků ze strany přeživších a potomků obětí, kteří považují tyto objekty za pomníky holokaustu, protože připomínají jejich blízké.

Celkově bylo v době zveřejnění databáze zdokumentováno 616 míst. V budoucnu bude databáze rozšiřována o záznamy vztahující se k nově vznikajícím pomníkům a památníkům holokaustu v České republice. Vedení Ústavu dějin umění AV ČR projevilo zájem podpořit fungování a rozvoj databáze i v budoucnosti.

Cílem databáze je komplexně zachytit tyto pomníky a památníky z uměleckohistorického a historického hlediska. Jejich dokumentace vždy probíhala na základě fyzické návštěvy daných míst. Důležitou úlohou databáze je rovněž zachycení podoby pomníků a památníků holokaustu na fotografiích, které v případě významných nebo jinak pro databázi podstatných míst pořizoval fotograf Ústavu dějin umění Petr Zinke. Obrazová část databáze také shromažďuje a uchovává elektronické kopie historických fotografií, plánů, skic nebo dalších dokumentů.

Databáze zprostředkovává svědectví různých osob – přeživších, potomků obětí, umělců, komunálních úředníků a politiků či občansky aktivních lidí, kterým byly známy informace o minulosti a významu daných pomníků a památníků. V relevantních případech byly při dokumentaci také využity archivní prameny. Často se přitom povedlo objevit doposud veřejnosti neznámé materiály. Zároveň byly použity informace z odborné literatury a novinových či internetových článků. Na databázi bylo během 3,5 roku odvedeno přibližně 8 000 hodin práce (v součtu úvazků, DPP, DPČ a práce na faktury).

Důležitou součástí databáze jsou rovněž metadata, jejichž strukturou se podrobně zabývá oddíl „Architektura výsledku“. Metadata rozdělují pomníky a památníky na základě desítek dílčích kritérií členěných do řady kategorií. Cílem je jejich prostřednictvím umožnit filtrování a třídění záznamů i generování nových kvantitativních poznatků o předmětu zkoumání. V tomto směru je důležitý sběr souřadnic GPS jednotlivých pomníků a památníků na území České republiky, který umožnil vytvoření specializované mapy, jež tvoří navazující výstup.

Databáze vznikla v rámci projektu „Zachování paměti. Poválečná reflexe holokaustu v pomníkové tvorbě a výtvarném umění“, jehož cílem je odborné zhodnocení tématu pomníků a památníků holokaustu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a potažmo poválečné reflexe holokaustu ve výtvarném umění od konce druhé světové války do dnešních dnů. Databáze, jež vznikla v jeho první fázi, má za cíl zprostředkovat veřejnosti informace o všech těchto objektech a zároveň sloužit jako podklad pro navazující odbornou práci.

Česko-anglická databáze primárně slouží odborné i laické veřejnosti, a to jak v Česku, tak v zahraničí. Má také pedagogický význam, poskytuje data a výukový nástroj pro střední a zejména vysoké školy. Jejím cílem je i vytvoření nástroje na podporu turismu, který skrze rozšiřování povědomí o místech spojených s holokaustem přispívá ke zvýšení jejich návštěvnosti.

Koncepce databáze navazuje na mezinárodní projekt „Holocaust Memorial Monuments“, <https://cja.huji.ac.il/hmm/browser.php?mode=main>, který je výsledkem činnosti Centra židovského umění na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě a Millerova centra a Feldenkreisova programu na Univerzitě v Miami. Se jmenovanými institucemi byla navázána spolupráce při přípravě a realizaci projektu. V rámci této kooperace byla zahraničním partnerům předána vytvořená data, aby se stala součástí výše zmíněného mezinárodního projektu, což podpoří i další cíle výsledku, jakými jsou dosah databáze směrem do zahraničí nebo podpora turismu.

III. Architektura údajů

Elektronická aplikace, která slouží potřebám databáze, je rozdělena do dvou hlavních částí:

- **Administrace:** umožňuje odbornou katalogizaci, správu fotografií a médií, vícejazyčné překlady, publikaci záznamů a řízení uživatelských rolí.
- **Veřejné rozhraní:** slouží k prezentaci záznamů a poskytuje možnost jejich vyhledávání a filtrování.

V oddílu „Architektura údajů“ jsou uvedena pole v databázi v pořadí, v jakém jsou prezentována ve veřejném rozhraní databáze na stránkách věnovaných jednotlivým pomníkům/památkám. Rozšířené vyhledávání ve veřejné části databáze umožňuje filtrovat záznamy na základě metadat zadaných v administraci. Přitom jsou nabízeny pouze možnosti, k nimž je přiřazen alespoň jeden záznam. Ve stejném pořadí jsou data také zadávána v administraci databáze. U každého pole je dále uvedena jeho specifikace a metodika vyplňování.

Databáze obsahuje dva hlavní typy polí. Prvním z nich jsou prostá textová pole a druhým rozevírací seznamy, které umožňují označit více z nabízených možností. Databáze je dále doplněna specifickými poli pro zadávání GPS souřadnic, údajů o umělcích a tvůrcích, rozměrů, datace, památkové ochrany a jmen uživatelů. Formě prezentace těchto údajů ve veřejné části databáze včetně struktury a funkcionalit vyhledávání se podrobně věnuje Uživatelská příručka.

Důležitou vlastností databáze je její dvojjazyčnost. Veřejné rozhraní i administrace databáze umožňují snadno přecházet z české do anglické verze databáze a zpět za pomoci zkratk daných jazyků či ikon s motivy státních vlajek.

Celkem 616 záznamů zachycuje dnes všechny známé pomníky a památníky holokaustu v České republice. Úplnost údajů je velmi vysoká a vychází z důkladných rešerší a toho, že součástí procesu dokumentace byla osobní návštěva a fotodokumentace všech zaznamenaných pomníků a památníků. Z hlediska úplnosti údajů bylo limitací, že u tří desítek objektů nebylo možné určit přesnou dataci jejich vzniku, musela být proto odhadnuta přibližná doba jejich realizace na základě dostupných historických pramenů a stylové analýzy daných pomníků a památníků. U jednotek objektů nebylo možné zjistit základní informace o

dějínách objektu, důvodem byla absence historických pramenů. V těchto případech je daná skutečnost uvedena v relevantním poli.

1. Název pomníku/památníku

Primárně je pojmenování objektu odvozeno od nápisů, které jej doprovází. Pokud to není možné, jsou využity názvy objektu uvedené v odborné literatuře nebo v některých případech i v historických pramenech.

Pomníky holokaustu jsou v databázi definovány jako umělecky zpracované objekty připomínající oběti nacistické rasové perzekuce, za památníky holokaustu jsou považovány rozsáhlejší objekty nebo areály, které mají silnou vazbu přímo k významným historickým místům. Užití slov „pomník“ a „památník“ na nápisech, které je doprovází, nebo ze strany místní veřejnosti či subjektů, jež se podílely na jejich vzniku, se v některých případech neshodovalo s výše naznačeným rozlišením těchto pojmů, které je jinak v databázi využito. V daných případech databáze respektuje zavedené místní názvy.

Pokud není oficiální nebo dříve zavedený název znám, určil dokumentátor či korektor název pomníku/památníku na základě nápisu a historického místního kontextu, například „Pomník obětem pochodu smrti“.

2. Souřadnice

Databáze využívá souřadnice ve formátu poskytovaném severem www.mapy.com, například: 50.089244, 14.417061. Na základě souřadnic je automaticky generováno geografické určení v rámci správních jednotek České republiky na úroveň obce či městské části. Tyto údaje jsou uvedeny ve formátu stát – kraj – okres – město/obec – městská část/část obce jako součást sekce „základní informace“ na webovém rozhraní v rámci údajů o jednotlivých pomnících.

Zároveň je součástí tohoto generovaného údaje název obce či městské části, který je v rámci databáze využíván na webových stránkách jako doplňující údaj k názvu pomníku, například „Pomník obětem 2. světové války, Malměřice“. Daný údaj byl následně kontrolován a upravován, aby byl správně a konzistentně vyplněn v rámci celé databáze.

3. Upřesnění polohy

Toto textové pole slouží ke zpřesnění údajů, které jsou automaticky generovány na základě souřadnic GPS. Primárně je zde uvedena adresa, kde se pomník/památník nachází. Dle potřeby je doplněno také zpřesnění druhu budovy, v rámci níž se daný pomník/památník nachází, například „Gymnázium Vítězslava Nováka“. V případě, že se pomník/památník nachází na místě, které není možné identifikovat prostřednictvím adresy, například v lese, je k němu stručně popsána cesta od jeho nejbližšího jasně identifikovatelného bodu.

4. Typ pomníku/památníku

Tento rozevírací seznam, jenž umožňuje vybrat více položek, pomáhá klasifikovat objekty dle typu jejich fyzického provedení. První kategorie „pomník/památník holokaustu“ je označena vždy a je v rozevíracím seznamu uvedena kvůli usnadnění návaznosti na databázi zahraničních partnerů projektu.

- Architektonická památka
- Edikula
- Konstrukce
- Kvádr
- Neoznačené místo vraždění
- Obelisk, sloup nebo pyramida
- Ohrazení hřbitova
- Pamětní deska, exteriér
- Pamětní deska, interiér
- Pamětní místnost, umělecká instalace
- Pamětní zahrada, háj nebo alej
- Plaketa, na podstavci
- Pomník/památník holokaustu
- Reliéfní plastika, abstraktní
- Reliéfní plastika, s textem
- Reliéfní plastika, se symboly
- Reliéfní plastika, zobrazující
- Skála, kámen nebo balvan
- Socha (reliéf)
- Socha s videem
- Socha, abstraktní
- Socha, figurální
- Socha, nefigurální
- Socha, symbolická
- Spolia
- Stolperstein
- Synagoga (ruina)

- Vertikální stéla nebo deska
- Zeď

5. Umístění pomníku/památníku

Tento rozevírací seznam, jenž umožňuje vybrat více položek, klasifikuje objekty na základě lokace, jde jednak o určení odvozená od využití prostoru v době dokumentace (například hřbitov nebo škola) a jednak o místa spojená s dějinami holokaustu (například místo shromáždění a/nebo deportace či místo ukrývání).

- Alej
- Ghetto
- Hřbitov
- Hřbitov (zničený)
- JCC
- Knihovna
- Komunitní budova (bývalá)
- Masový hrob
- Místo shromáždění a/nebo deportace
- Místo ukrývání
- Místo zničené synagogy
- Místo, kde došlo k zabíjení
- Muzeum
- Obecní nebo městský úřad
- Synagoga (bývalá)
- Synagoga (funkční)
- Synagoga (ruina)
- Školní areál
- Tábor
- Ulice nebo náměstí
- Univerzita, škola
- Veřejný park
- Věznice
- Vlakové nádraží
- Železniční trať

6. Umělec/tvůrce/firma

Toto pole je tvořeno dvěma rozevíracími seznamy. První z nich obsahuje všechna doposud zadaná jména umělců/tvůrců/firem a názvy společností obsažené v databázi. Umožňuje vybrat jednu z existujících možností nebo přidat nové jméno či název společnosti. Při výběru nového záznamu je nutné zadat, zda se jedná o osobu nebo firmu.

Druhý rozevírací seznam, který umožňuje zadat jednu z nabízených možností, specifikuje obor či činnost, jimiž dotýčný subjekt přispěl k vytvoření daného pomníku/památníku. Je možné zadat více záznamů o jednotlivých umělcích/tvůrcích/firmách.

- Jméno autora/název firmy
- Druh činnosti
 - o Architektura
 - o Fotografie
 - o Grafika
 - o Keramika
 - o Konceptuální umění
 - o Kresba
 - o Malba
 - o Realizace
 - o Sochařství

7. Nápis (rozevírací seznam)

Tento rozevírací seznam se vztahuje k nápisům na pomnících/památnících, které jsou na základě obsahu klasifikovány dle nabízených kritérií.

- Citace z židovských pramenů
- Citát
- Hebrejské tradiční texty
- Jméno sponzora/dárců
- Modlitba
- Poezie
- Seznam přeživších
- Seznam táborů/míst, kde došlo k zabíjení
- Seznam zachránců
- Seznam židovských obcí
- Text o historii
- Věnování
- Vyjádření umělce

8. Jazyky nápisu

Tento rozevírací seznam, který umožňuje vybrat více položek, je určen k zaznamenání všech jazyků, jimiž jsou psány nápisy na daném pomníku/památníku.

- Angličtina
- Čeština

- Francouzština
- Hebrejština
- Italština
- Jidiš
- Maďarština
- Nizozemština
- Němčina
- Polština
- Romština
- Ruština
- Srbochorvatština

9. Koho pomník/památník připomíná (rozevírací seznam)

Tento rozevírací seznam umožňuje vybrat více položek. Na základě historického kontextu a nápisu je primárně určeno, zda pomník/památník připomíná židovské či romské oběti holokaustu nebo oběti transportů či pochodů smrti, které procházely územím současné České republiky v roce 1945. Ostatní kategorie jsou zadávány na základě nápisů. Například jako pomníky/památníky obětí fašismu nebo obětí nacismu jsou takto označeny, pokud jsou v nápisu na konkrétním pomníku/památníku dané pojmy skutečně užity.

Navzdory cílené snaze se nepodařilo do září roku 2026, na rozdíl od situace v zahraničí, najít pomník či památník, který by na území České republiky připomínal homosexuální oběti nacismu. S největší pravděpodobností u nás prozatím neexistují.

- Homosexuální oběti nacismu
- Oběti 1. a 2. světové války
- Oběti 2. světové války
- Oběti fašismu
- Oběti koncentračních táborů
- Oběti nacismu
- Oběti okupace
- Pochody smrti
- Romské oběti
- Transporty smrti
- Zachráněné děti
- Židovské oběti

10. Koho pomník/památník připomíná (textové pole)

Dané textové pole doplňuje předcházející rozevírací seznam. Jeho účelem je stručně za využití pojmů z nápisu na pomníku/památníku a zde uvedených historických reálií vystihnout, jaké skupiny obětí jsou připomínány. Například „Oběti dvou hromadných poprav v ghettu Terezín“ nebo „Židovské ženy z Maďarska, Polska, Československa a Nizozemí zahynulé při pochodech smrti roku 1945 v pracovním táboře ve Svatavě“.

11. Ikonografické motivy

Tento rozevírací seznam umožňuje vybrat více položek. Nabídka zahrnuje často využívané ikonografické motivy. Mezi nimi jsou symboly spojené s hlavními skupinami obětí: Židy (magen David, menorá, kniha života atd.) a Romy (romské kolo). Ale jsou zde také přítomny další symboly spjaté například s připomínáním obětí nacistické perzekuce obecně (ostnatý drát, okovy), československou nebo českou státností (stání znak, lípa), komunistickým hnutím (srp a kladivo, pěticípá hvězda) nebo křesťanstvím (kříž).

Toto pole tak slouží ke sběru dat o pomnících/památnících jako celcích, jež často obsahují více historických vrstev se specifickým akcentem ve vztahu k různým identitám a ideologickým směrům.

- Bojovník
- Desky zákona
- Hořící keř
- Jákobův žebřík
- Kniha života
- Kohenské ruce
- Kříž
- Květina
- Levitská souprava
- Lidská postava
- Lípa
- Lístek stromu
- Magen David
- Menora
- Mohyla
- Náhrobek
- Okovy
- Ostnatý drát
- Pěticípá hvězda
- Pochodeň

- Ratolest
- Romské kolo
- Ruka s gestem přísahy
- Ruka s gestem svobody
- Smuteční strom
- Srp a kladivo
- Státní znak
- Strom života
- Synagoga
- Trnová koruna
- Urorobos
- Vavřínový věnec
- 36 spravedlivých

12. Materiál

V tomto textovém poli jsou vypisovány materiály, z nichž je pomník/památník zhotoven, například žula, teraco, bronz. Pokud nebylo možné určit druh materiálu přesně, je využíván obecnější výraz, například kámen nebo kov.

13. Rozměry

Rozměry jsou zadávány v centimetrech ve třech prostorových dimenzích. Parametry jsou opatřeny zaškrtnutím pole, které umožňuje přidat informaci, že je údaj pouze přibližný. U rozlehlejších pietních areálů dané pole není vyplněno a rozměry jsou případně uvedeny v popisu daného objektu.

14. Zadavatel

Zadavatelem se rozumí fyzická nebo právnická osoba, která přímo iniciovala vznik, úpravu, doplnění či rozšíření pomníku/památníku. Zároveň tyto entity zpravidla, pokud například nešlo o zřízení pietního objektu svépomocí, financovaly jeho vznik či úpravu. Do tohoto textového pole je vyplňován zadavatel, pouze pokud je z dostupných zdrojů jednoznačné, o koho se jednalo.

15. Signatura

Do tohoto textového pole je přepisována signatura v plném znění, a to včetně řádkování a velikosti písma. V nutných případech je připojena upřesňující poznámka v kulaté závorce, pokud se například na větším pietním místě vyskytuje více objektů se signaturami.

16. Datace

Záznamů týkajících se datace je možné zadávat více a každý z nich má celkem pět polí pro vkládání údajů. První tři pole umožňují zadání data ve formátu rok/měsíc/den, přičemž je možné vyplnit pouze rok nebo rok a měsíc, pokud nejsou dostupné přesnější údaje.

Tento záznam je možné dále doplnit vyplněním rozevíracího seznamu. Defaultní možností je zde prázdné pole, které je ponecháno, pokud daná činnost proběhla přímo v dříve vyplněném roce/měsíci/dni. Pokud je datace pouze přibližná, protože vychází z neúplných informací uvedených v odborné literatuře či v historických pramenech nebo obsažených ve hmotných pramenech, je možné v rozevíracím seznamu vybrat, že se daná aktivita spojená s dějinami konkrétního pomníku odehrála před zvoleným časovým určením, po něm nebo okolo něj.

- Okolo
- Po
- Před

Pokud byla realizace pomníku/památníku datována kvůli absenci bližších údajů přibližně na dekádu, například do šedesátých let 20. století, je uveden rok 1960 a v seznamu vybrána možnost „po“.

Pátým polem v rámci datace je opět rozevírací seznam, který umožňuje vybrat, jaký typ činnosti byl v souvislosti se zadaným datem ve vztahu k pomníku prováděn či završen. Pole datace tak umožňuje zadat sérii dat, která stručně charakterizují na časové ose nejvýznamnější události v dějinách daných pomníků/památníků.

- Doplnění
- Návrh
- Obnovení
- Odhalení
- Odstranění
- Otevření
- Položení základního kamene
- Přemístění
- Realizace
- Rekonstrukce
- Restaurování
- Uzavření

V případě, že pomníky/památníky holokaustu vznikly doplněním dříve existujících pietních objektů, zejména pomníků věnovaných obětem 1. světové války, je v poli datace uvedena až jejich úprava v době po skončení 2. světové války. Časová osa vztahující se k těmto objektům z toho důvodu může začínat parametrem „doplnění“. Tento postup byl zvolen, protože hlavním předmětem výzkumu je období po skončení 2. světové války. Podstatné informace o dějinách objektů, které vznikly před tím, jsou nicméně zachyceny v poli s názvem historie.

17. Popis

Textový popis pomníku/památníku slouží k zachycení jeho aktuální podoby. Je stěžejní uměleckohistorickou součástí databáze, v jejímž rámci je věnována pozornost architektonické skladbě jednotlivých součástí objektu, urbanistickému kontextu místa, podobě soch či reliéfních plastik, užitým ikonografickým motivům či typu písma na pamětních deskách. Dále popisy upřesňují užití materiálů při zhotovení různých součástí objektů a případně dodávají informace o využití technice.

18. Nápis (textové pole)

Toto textové pole slouží k co nejpřesnějšímu zachycení nápisu na pomníku/památníku. Doplnující komentáře, které se týkají zejména upřesnění toho, kde se text v rámci daného objektu nachází, jsou uvedeny v kulatých závorkách a odděleny od samotného textu vynechaným řádkem. Nápis je opsán v původním znění včetně chyb. Chyby v původním textu jsou označeny vykřičníkem v hranatých závorkách. Přepis také rozlišuje velká a malá písmena. Byl-li původní nápis strukturován ve sloupcích vedle sebe (nejčastěji seznam obětí), jsou tyto sloupce vzhledem k technickým parametrům elektronického výstupu strukturovány pod sebou.

Nápis je doplněn fotografií, pokud jsou jeho součástí hebrejské texty. Výjimku tvoří krátké hebrejské dedikační nápisy (zejména *jizkor* a *tanceva*). Obsahuje-li nápis seznam jmen, kterých je více než 100, může být na místo přepisu umístěna fotografie jmenného seznamu. Fotografie jsou rovněž využity k reprodukci nápisů několika členitých pamětních míst, například Obřadní místnosti a ústřední márnice ghetta Terezín.

19. Historie

Nejrozsáhlejší narativní částí databáze jsou záznamy o dějinách daných pomníků/památníků. Toto textové pole primárně obsahuje informace o vzniku samotného objektu a sekundárně informace o dějinách židovských či romských komunit, které připomíná, nebo o historických událostech spojených s danými místy. Tyto historické události jsou důležité zejména v případě shromaždišť před deportacemi, pochodů a transportů smrti nebo táborů v Terezíně, Letech u Písku a dalších. Vzhledem k různé dostupnosti informací o daných pomnících/památnících v odborné literatuře a historických pramenech bylo v některých případech nutné přenést důraz na historický kontext, jako jsou dějiny místní židovské obce apod. A to z toho důvodu, že informace o vzniku samotných objektů byly buď torzovité, nebo se v některých případech nedochovaly vůbec.

20. Archivy

Archivní prameny představují první druh zdrojů, z nichž jsme v procesu dokumentace vycházeli. V příslušném textovém poli jsou zařazeny jak materiály pocházející z archivních institucí (Národní archiv, státní oblastní archivy atd.), tak písemnosti uložené v archivech různých státních i soukromých institucí (zejména úřadů místních samospráv a židovských obcí). Záznamy o archivních pramenech jsou zapsány ve formě: „institute/fond či sbírka/jednotliviny“. Pro označování základních archivních pojmů jsou v českém a anglickém jazyce využívány následující výrazy či zkratky:

Celý termín	Zápis v českém jazyce	Zápis v anglickém jazyce
Fond	Fond	coll.
Sbírka	Sbírka	coll.
Karton	Karton	box
Signatura	sig.	sig.
Inventární číslo	inv. č.	inv. No.
Foliace	fol.	fol.
Strana	s.	p.

21. Literatura

Seznam použité literatury zahrnuje jak odborné a popularizační knižní tituly, tak specializovaná periodika. Odkazy na literaturu jsou bibliograficky upraveny na základě

českých a anglických pravidel odborného časopisu *Umění/Art*, který vydává Ústav dějin umění.¹

22. Webové stránky

V tomto textovém poli jsou uvedeny na samostatných řádcích a bez doplňujících komentářů odkazy na relevantní webové stránky, které se vztahují ke konkrétnímu objektu.

23. Ohlasy v médiích

Odkazy na ohlasy v médiích zahrnují všechna neoborná periodika, včetně denního tisku a časopisů vydávaných místními samosprávami či židovskými obcemi. Odkazy na ohlasy v médiích jsou formátovány rovněž podle výše uvedených zásad odborného časopisu *Umění/Art*. V případě, že se jedná o webové odkazy, jsou zaznamenány způsobem uvedeným u předcházející kategorie.

24. Jiné (další zdroje)

V tomto textovém poli jsou heslovitě a vždy na samostatném řádku vypsány základní informace o jakýchkoli dalších zdrojích informací. Většinou se jedná o e-mailovou korespondenci nebo osobní rozhovory s různými osobami, z nichž některé poskytly k nahlédnutí relevantní písemnosti, jež mají ve svém držení. Tyto materiály jsou dle obecně zavedeného úzu označovány jako pocházející z osobních archivů daných lidí. Mezi další druhy zdrojů, které tato kategorie zahrnuje, patří například informační tabule v blízkosti daných pomníků/památníků nebo příspěvky na sociálních sítích.

25. Památková ochrana

Po označení zaškrtačacího pole je možné u záznamu vyplnit základní informace o památkové ochraně, které se mohou týkat jak ochrany konkrétního objektu, tak plošné ochrany širší památkové oblasti a zahrnují číslo dané památkové ochrany a odkaz na příslušnou webovou stránku v rámci Památkového katalogu (<https://pamatkovykatalog.cz>), který spravuje Národní památkový ústav.

¹ Zásady úpravy textů v časopise *Umění/Art*, *Umění/Art* LX, 2012, s. 92; Editing Principles for Publications in *Umění/Art*, *Umění/Art* LXIV, 2016, s. 97.

26. Dokumentátor

V tomto textovém poli je bez akademických a pedagogických titulů uvedeno celé jméno dokumentátora či dokumentátorky, kteří vytvořili daný záznam.

27. Obrazová dokumentace

Důležitou součástí databáze jsou fotografie a skeny vztahující se k dokumentovaným pomníkům/památníkům holokaustu. Jako první je v záznamu uvedena fotografie zachycující celek současné podoby daného pietního objektu. Následují další současné fotografie jeho různých součástí z různých perspektiv, přičemž je kladen důraz především na zachycení umělecky cenných částí pomníků/památníků. Na závěr jsou řazeny historické fotografie pomníků/památníků či fotografie vztahující se k dějinným událostem, jež jsou s konkrétními objekty přímo spojeny. V některých případech jsou součástí obrazové části databáze skeny plánů, skic, brožur, letáků či dalších relevantních historických dokumentů.

Autory fotografií zachycujících současnou podobu pomníků/památníků jsou zpravidla dokumentátoři nebo fotograf Ústavu dějin umění Petr Zinke. U historických fotografií je uveden zdroj v příslušném formátu v závislosti na tom, zda jsou fotografie čerpány z literatury, periodik, archivních materiálů nebo jsou poskytnuty fyzickými osobami.

IV. Práce s údaji

Databáze při práci se schraňovanými daty nabízí tyto funkcionality:

- Fulltextové vyhledávání
- Rozšířené vyhledávání: filtrování záznamů na základě vybraných 11 kategorií metadat, lze při něm využívat současně více dílčích kritérií. Jedná se o tyto kategorie: 1) koho pomník připomíná, 2) umělec/tvůrce/firma, 3) ikonografický motiv, 4) obec, 5) kraj, 6) umístění, 7) jazyk, 8) nápis, 9) typ, 10) datace a 11) rozměry
- Metadata jednotlivých databázových záznamů v sekci „základní údaje“ jsou provázána hypertextovými odkazy
- Navazujícím výstupem na databázi je specializované mapa, která je součástí webových stránek. Její funkcionalitu popisuje samostatná dokumentace

Podrobně jsou tyto nástroje popsány v Uživatelské příručce.

V. Použité softwarové nástroje

Systém je vyvinut převážně v programovacích jazycích PHP, JavaScript a CSS. Jako hlavní aplikační rámec je použit open-source framework Laravel pro serverovou část a Vue.js společně s Tailwind CSS pro část uživatelskou. Serverovou logiku zajišťuje aplikační server RoadRunner, který umožňuje běh aplikace a rychlou odezvu.

Datová vrstva je rozdělena mezi MySQL databázi určenou pro obsahová data a PostgreSQL s rozšířením PostGIS, které umožňuje obohacení záznamů o geografické údaje na základě GPS souřadnic. Pro plnotextové vyhledávání a filtrování dat je integrována samostatná služba Meilisearch. Vyhledávání pracuje s textovými údaji přiřazenými k jednotlivým záznamům. Pro vyhledávání se využívají následující pole:

- Umístění – název města
- Název záznamu
- Název kraje
- Datace
- Autor záznamu
- Umělec/firma
- Umístění – detailní
- Osoba či událost, kterou pomník připomíná
- Popis
- Nápis
- Historie

Řazení výsledků zajišťuje vyhledávací služba, která každému záznamu přiřazuje bodové ohodnocení. Záznam získává body na základě dvou faktorů: 1) pořadí příslušného pole v seznamu výše (pole s vyšší prioritou mají větší váhu), 2) míry shody mezi vyhledávaným výrazem a textem záznamu. Vyhledávání je nastaveno tak, že záznam musí obsahovat všechna slova zadaná ve vyhledávací frázi.

Podpůrné komponenty tvoří Redis pro zrychlení odezvy aplikace a nástroje Composer a npm pro správu závislostí a build procesu. Verzování kódu a správa nasazování probíhá prostřednictvím systému GitLab, který zároveň slouží pro automatizované CI/CD procesy.

Veřejné rozhraní využívá pro vyhledávání a filtrování záznamů SSR (Server Side Rendering) a interaktivní Vue komponenty. Plnotextové vyhledávání zajišťuje služba Meilisearch, která indexuje názvy, kategorie, geografické vazby a další metadata. Indexace probíhá automaticky při změně záznamů v databázi.

Persistentní identifikátory objektů (slugs, interní ID) zajišťují stabilní odkazy a připravenost na doplnění DOI při publikaci datasetů.

Exportní modul poskytuje strukturovaný JSON pro další vědecké využití. Veškerý veřejný obsah je přístupný pro indexaci vyhledávači, například Google, Seznam.

Celá aplikace je provozována v kontejnerovém prostředí Docker, které zajišťuje konzistentní běh na produkční infrastruktuře. Každá služba (aplikační server, databáze, Meilisearch, Redis) běží v samostatném kontejneru, což umožňuje snadnou správu, škálování a obnovu.

Změny v aplikaci jsou nasazovány automatizovaně pomocí CI/CD pipeline a verzovány v systému GitLab. Zabezpečení je zajištěno na úrovni HTTPS, řízených uživatelských oprávnění a omezených přístupů k administrační části.

Data aplikace jsou zálohována v pravidelném intervalu 24 hodin na interním serveru Ústavu dějin umění a zároveň na zabezpečeném cloudovém uložišti. Další formou dlouhodobého uložení dat je vložení výsledku do repozitáře Akademie věd České republiky, který je nadstavbou bibliografické databáze ASEP. Prostřednictvím repozitáře je udělován identifikátor DOI.

VI. Prokázání novosti a unikátnosti specializované veřejné databáze

V rámci přípravy specializované veřejné databáze byl proveden rozsáhlý archivní a terénní výzkum včetně fotodokumentace vztahující se celkem k 616 pomníkům a památníkům holokaustu. Získaná data byla dále kontrolována, editována a zpřesňována. Jedná se o vůbec první databázi v České republice, která dané téma zpracovává.

Databáze přináší zcela nové kvalitativní i kvantitativní poznatky k tématu. Například o počtu a lokaci pomníků a památníků holokaustu v České republice, které doposud nebyly systematicky zpracovány, nebo o okolnostech jejich vzniku či jejich autorech. Výsledkem je unikátní dataset, který je systematicky rozčleněn na základě metadat, jež umožňují snadné vyhledávání a jsou kompatibilní s databázemi zahraničních partnerů.

Projekt zahrnuje několik softwarových prvků vyvinutých nebo významně modifikovaných pro tuto databázi:

- Vícejazyčný model propojující textová pole, metadata a mediální obsah
- Automatizovaný systém publikace s generováním náhledů a vodotisků fotografií
- Vlastní struktura indexu Meilisearch optimalizovaná pro kombinované vyhledávání historických, geografických a typologických údajů

Podrobnější informace jsou uvedené výše v oddílech „Cíle výsledku“ a „Použité softwarové nástroje“.